

IN MEMORIAM

VLADIMIR MOŠIN
(9. X. 1894 – 3. II. 1987)

U Skoplju je preminuo Vladimir Aleksejevič Mošin, najbolji znalac staroga slavenskog ćirilskoga rukopisnog nasljeđa, koji će se trajno pamtili po opisima i izdanjima ćirilskih rukopisa, proučavanju vodenih znakova i po sjajnim predavanjima iz ćirilске paleografije.

Rođen je u Petrogradu, u obitelji koja je njegovala umjetnost. Kuća Mošinih bila je mala galerija umjetnina i sastajalište književnika i umjetnika (otac je bio književnik i profesor estetike). God. 1913. V. Mošin je završio gimnaziju i upisao se na Historijsko-filološki fakultet u Petrogradu. Nakon trećeg semestra – u toku prvog svjetskog rata – povučen je na front kao dobrovoljac; revolucija ga je zatekla na Kavkazu; u toku 1917. premješten je u Tiflis (Tbilisi) gdje je nastavio studij; 1918. demobiliziran je i otišao u Kijev, nastavio studij i polazio Arheološki institut. Nije dospio položiti diplomski ispit, jer je zbog građanskog rata bio odvučen u dobrovoljačku armiju i s njom u zimi 1920. evakuiran. U Jugoslaviju je došao poč. 1921. kao emigrant; iste je godine bio postavljen za nastavnika u Realnoj gimnaziji u Koprivnici; 1922. položio je diplomski ispit u Beogradu, a 1928. doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (kod prof. Lj. Hauptmana i G. Novaka); 1929. položio je profesorski ispit u Beogradu; 1930-1931. je docent za bizantologiju na Filozofskom fakultetu u Skoplju; 1931. vraća se iz Skoplja na gimnaziju u Koprivnicu; 1932-1939. privatni je docent bizantologije na Beogradskom univerzitetu, a 1939-1941. docent bizantologije u Skoplju. God. 1941., kad su Bugari okupirali Skoplje, Mošin je zajedno s ostalim nastavnim osobljem skopskog fakulteta prešao u Beograd, gdje je skopski fakultet priključen Filozofskom fakultetu; u srpnju 1942. okupatorske su ga vlasti penzionirale; do kraja rata ostao je u Beogradu na službi u Ruskoj crkvi i istodobno predavao povijest na beogradskoj Rusko-srpskoj gimnaziji; 1947. imenovan je za suradnika Istorijskog instituta SANU, ali je u isto vrijeme prihvatio poziv za mjesto direktora Arhiva Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu; od rujna 1947. do kraja ožujka 1959. (do umirovlje-

nja) bio je direktor Arhiva JAZU; do 1961. u Arheografskoj komisiji pri Savetu za kulturu SR Srbije u Beogradu obavljao je posao oko sistematskog opisivanja ćirilskih rukopisa u Jugoslaviji; 1961. kad je osnovao Arheografsko odeljenje u Narodnoj biblioteci Srbije, V. Mošin postavljen je za načelnika; na tom je položaju ostao do kraja veljače 1965; od 1967. do kraja života radio je u Skoplju u Državnom arhivu Makedonije.

Za stare rukopise Mošin se oduševio već u studentskim danima u Rusiji, a njegove sposobnosti da ih otkriva, sređuje, popisuje i opisuje dobile su pravi zamah kada je došao za direktora u Arhiv JAZU u Zagrebu, gdje je pohranjeno čitavo bogatstvo rukopisa: glagoljskih, ćirilskih, latinskih, orijentalnih i drugih. U Arhivu je odmah organizirao sređivanje i sastavljanje sistematskog opisa rukopisne građe, a sam je preuzeo obradu ćirilskih rukopisa koji su bili u jednom stanju (osobito rukopisi iz Mihanovićeve zbirke i zbirke Stjepana-Stefana Verkovića). Stoga je V. Mošin najprije pristupio reviziji i restauraciji ćirilске zbirke oslanjajući se pri tome na vlastito teoretsko znanje i pijetet prema rukopisima i na vještinu dvojice knjigoveških majstora, jer u Zagrebu nije bilo institucije za konzervaciju papira i restauraciju starih rukopisa, kakve su postojale u Parizu, Rimu, Pešti i drugim evropskim gradovima. S vremenom se u Arhivu JAZU razvio laboratorij za restauraciju rukopisa i arhivalija, u kojemu se i danas spašavaju oštećeni rukopisi. Mošinov opis ćirilskih rukopisa Jugoslavenske akademije objavljen je u dvije knjige (1952. reprodukcije i 1955. opisi rukopisa). Paralelno s ćirilsima obrađivali su se glagoljski rukopisi (Vj. Štefanić), a započeo je rad na opisu latinskih rukopisa.

U Beogradu je u Arheografskom odeljenju, kojega je osnivanju i sam pridonio, također organizirao rad na registriranju i opisivanju slavenskih rukopisa; pripremio i osposobio mladi kadar za paleografsko-filološki i filigranološki rad, te za rad na ornamentu i iluminaciji rukopisa. Suradnike je uvodio u posao zajedničkim radom na konkretnim rukopisima i time što je povremeno držao tečajeve iz paleografije, povijesti iluminacije, uveza i vodenih znakova. Sa suradnicima Arheografskog odeljenja V. Mošin je odlazio na teren – u manastire i druga nalazišta rukopisa, evidentirao ih i snimao na mikrofilmove za fototeku, koja je u Arheografskom odeljenju narasla na 60.000 snimaka.

Isti rad na opisu ćirilskih rukopisa sačuvanih u Makedoniji organizirao je u Skoplju u Državnom arhivu Makedonije. S Makedonijom su ga uz to vezale stare veze. U Skoplju je uoči rata bio docent na Univerzitetu, a poslije rata započeo je s izdavanjem makedonskih rukopisa. Priredio je (1954) fototipsko izdanje teksta s paleografskim i lingvističkim uvodom *Makedonsko evanđelje na pop Jovana* za ediciju *Stari tekstovi* Instituta za makedonski jezik u Skoplju. U Zagreb su dolazili pojedinci iz Makedonije na usavršavanje u laboratorij za restauraciju rukopisa. U povodu 1050. godišnjice Klimenta Ohridskog u Ohridu je organizirao izložbu

stare slavenske epigrafike i rukopisa i objavio *Paleografski album na južnoslovenskoto kirilsko pismo* (1966). U Prilepu je osnovao Institut za istraživanje i proučavanje staroslavenske kulture.

Za posao koji je obavljao V. Mošin obrazovao se još od početaka svoga školovanja. U Rusiji je na studiju historije stekao obrazovanje iz struka srodnih povijesti – metodologiji i filozofiji historije, bizantologiji, povijesti crkve, umjetnosti, književnosti ruskoj i zapadnoevropskoj, klasičnim jezicima i uvodu u opću lingvistikku. Već svojim seminarским radovima pokazao je da ga zanimaju izvori, tekstovi i slavenska paleografija. Za sovjetske vlasti u Kijevu je 1919. postavljen u arheografskoj sekciji Komisije za likvidaciju imovine religioznih ustanova kao stručnjak za registriranje starih rukopisa i knjiga zajedno s prof. Maslovim, Javorskim, Januševskim i bibliofilom Kuljženkom. U opise rukopisa uveo je novu metodologiju i terminologiju: istraživao paleografske i jezične karakteristike, analizirao ornament. U karakterizacijama jezika upotrebljavao je termine: bugarska, makedonska, srpska, ruska i moldavska redakcija; u okviru srpske redakcije služio se još užim oznakama – raška (svetosavska) i resavska redakcija. Posve je napustio stare termine kao što je npr. »jusovi spomenici«, kojima se služila dotadašnja slavistika polazeći u karakterizaciji od jedne bitne jezične osobine i zanemarujući pri tome uže jezično diferenciranje. Uže jezično diferenciranje potaklo je V. Mošina da iz opće grupe »srednjobugarskih« tekstova izdvoji makedonske u zasebnu makedonsku redakciju. Jezičnu podvojenost »srednjobugarskih« tekstova isticali su i drugi prije Mošina (Ščepkin, Kuljbakin, Lavrov i dr.) i dijelili ih na bugarske rukopise trnovske škole i na makedonske tekstove. Isti razlozi potakli su V. Mošina da se služi terminom moldavske redakcije, koja se po jezičnim i paleografskim osobinama izdvaja iz uopćene kategorije mlađih bugarskih tekstova. Veliku je pažnju poklanjao datiranju, za koje se najčešće morao oslanjati na paleografske kriterije – na materijal, ornamentiku, pismo i pravopis. Za rukopise pisane na papiru od neprocjenjive pomoći bili su mu vodeni znaci kao egzaktna metoda po kojoj je moguće odrediti datiranje unutar trideset godina, često i mnogo preciznije, a paleografska metoda je nesigurnija – njezin okvir može ići i do dvjesto godina. Vodenim znacima, koji su se u novije doba izdvojili u zasebnu znanstvenu disciplinu – filigranologiju, posvećivao je od početka rada pažnju. U Arhivu JAZU dao je precrtati sve vodene znakove kao i u Arheografskom odelenju u Beogradu, gdje je skupljena zbirka od četrdesetak tisuća znakova. Beogradska zbirka vodenih znakova ušla je u specijalnu znanstvenu literaturu i njome se koriste stručnjaci čitava svijeta. Dio građe izdao je (zajedno sa S. Traljićem) u imponantnom priručniku vodenih znakova XIII–XIV. st. (1957).

Vladimir A. Mošin objavio je brojne članke, studije i više knjiga opisa ćirilskih rukopisa u Jugoslaviji. Opisao je bogate kolekcije ćirilskih rukopisa: Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; Muzeja Srba u Hrvatskoj; Nacionalne i sveučilišne

biblioteke u Zagrebu; Kopitarove zbirke u Ljubljani; Narodnog muzeja u Ohridu i drugdje u Makedoniji; Bosni i Hercegovini; sjev. Dalmaciji; u manastirima: Sv. Trojici kod Pljevalja; Morači; Gračanici; Nikoljcu kod Bijelog Polja; u Pečkoj patrijaršiji; u crkvi u Dubokom Potoku; u sv. Nikoli u selu Đurakovcu i dr. (bibliografija radova V. Mošina objavljena je: u *Slovu* 18-19, Zagreb 1969, 146-154; u *Zborniku Vladimira Mošina*. Savez bibliotečkih radnika Srbije, Beograd 1977, 7-16; u *Arheografskim prilogima* 5, Beograd 1983, 75-77).

Mošinova pedagoška aktivnost očitovala se u brojnim tečajevima i predavanjima koje je držao iz ćirilске paleografije, filigranologije i drugih pomoćnih povijesnih znanosti u Zagrebu u Arhivu JAZU i u Beogradu na Filološkom i Filozofskom fakultetu (1964/65; 1965/66; 1966/67. predavao je slavensku paleografiju kao honorarni redovni profesor). U Beogradu je njegova predavanja pažljivo bilježio D. Bogdanović i uobličio ih u skripta, koja i danas služe za stručno usavršavanje. Mošinov članak: *Metodološke bilješke o tipovima pisma u ćirilici* (1965) preveden je na ruski i u Moskvi izdan kao koristan priručnik za rad na opisu rukopisa.

Obavljao je brojne stručne funkcije: bio je član Komisije bizantologa pri Akademskom savjetu FNR Jugoslavije, predsjednik Koordinacionog odbora za organizaciju službe konzervacije i restauracije u Hrvatskoj, predsjednik iste Komisije za FNR Jugoslaviju i dr. Makedonska akademija nauka i umjetnosti izabrala ga je za svojega člana. Naš časopis *Slovo* (18-19, 141-154) zabilježio je 75. obljetnicu Mošinova života; o osamdesetoj obljetnici života njegovi suradnici, učenici, poštovaoci i prijatelji izdali su *Zbornik Vladimira Mošina* (1977); uredništvo *Arheografskih priloga* čitav broj 5 (Beograd 1983) poklonilo je V. Mošinu i objavilo: njegovu studiju o *Novgorodskim listićima* i *Ostromirovu evanđelju* (7-64); njegova sjećanja na arheografski rad u Narodnoj biblioteci Srbije (67-72) i bibliografiju od 1977-1983 (75-77).

Ono što je na ćirilskim rukopisima učinjeno u Jugoslaviji u poslijeratnom razdoblju, a učinjeno je više nego u svim vremenima prije, obilježeno je snažnom i nadahnutom ličnošću Vladimira Aleksejeviča Mošina. Snagu i nadahnuće crpio je iz ljubavi prema poslu i ljudima s kojima je surađivao: posjedovao je čudesnu sposobnost i moć da ljude okuplja i da ih potiče na stvaranje. Uz Vladimira-Volođu Mošina uvijek se stvaralo. Sa Staroslavenskim zavodom je surađivao i trajno prijateljevao od samoga utemeljenja. Neka je vječna slava i hvala Vladimiru Mošinu.

Anica Nazor